SODBA SODIŠČA (tretji senat)

z dne 15. aprila 2010*

V zadevi C-518/08,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 234 ES, ki ga je vložilo tribunal de grande instance de Paris (Francija) z odločbo z dne 29. oktobra 2008, ki je prispela na Sodišče 27. novembra 2008, v postopku

Fundación Gala-Salvador Dalí,

Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (VEGAP)

proti

Société des auteurs dans les arts graphiques et plastiques (ADAGP),

Juanu-Leonardu Bonetu Domenechu,

* Jezik postopka: francoščina.

Eulalii-Maríi Bas Dalí,

Maríi del Carmen Domenech Biosca,

Antoniu Domenechu Biosci,

Ani-Maríi Busquets Bonet,

Mónici Busquets Bonet,

SODIŠČE (tretji senat),

v sestavi K. Lenaerts, predsednik senata, R. Silva de Lapuerta, sodnica, E. Juhász, J. Malenovský (poročevalec) in D. Šváby, sodniki,

generalna pravobranilka: E. Sharpston,
sodni tajnik: N. Nanchev, administrator,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 12. novembra 2009,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

– za Fundación Gala-Salvador Dalí in Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (VEGAP) P.-F. Veil, odvetnik,

– za francosko vlado G. de Bergues in B. Beaupère-Manokha, zastopnika,

– za špansko vlado M. Muñoz Pérez, zastopnik,

– za italijansko vlado G. Palmieri, zastopnica, skupaj z W. Ferrante, avvocato dello Stato,

– za Komisijo Evropskih skupnosti H. Krämer in C. Vrignon, zastopnika,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalne pravobranilke na obravnavi 17. decembra 2009

izreka naslednjo

Sodbo

1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago členov 6(1) in 8(2) in (3) Direktive 2001/84/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. septembra 2001 o sledni pravici v korist avtorja izvirnega umetniškega dela (UL L 272, str. 32).

2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med Fundación Gala-Salvador Dalí in Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (v nadaljevanju: VEGAP) na eni strani ter Société des auteurs dans les arts graphiques et plastiques (v nadaljevanju: ADAGP), J.-L. Bonetom Domenechom, E.-M. Bas Dalí, M. Domenech Biosca, A. Domenechom Biosco, A.-M. Busquets Bonet in M. Busquets Bonet, ki so družinski člani slikarja Salvadorja Dalíja, na drugi strani, glede nadomestil iz naslova sledne pravice, prejetih pri prodaji njegovih umetniških del.

Pravni okvir

Direktiva 2001/84

3 V uvodnih izjavah 3 in 4 Direktive 2001/84 je navedeno:

„(3) Namen sledne pravice je zagotoviti, da imajo avtorji grafičnih in likovnih umetniških del korist od ekonomske uspešnosti svojih izvirnih umetniških del. Pripomore k ponovni vzpostavitvi ravnotežja med ekonomskim položajem avtorjev grafičnih in likovnih del in drugih ustvarjalcev, ki imajo korist od nadaljnjega izkoriščanja svojih del.

(4) Sledna pravica je sestavni del avtorske pravice in je bistvena prednostna pravica avtorjev. Vzpostavitev takšne pravice v vseh državah članicah ustreza potrebi po tem, da ustvarjalcem priskrbimo ustrezno in standardno raven varstva."

4 V uvodnih izjavah 9 in 10 navedene direktive je navedeno:

„(9) Sledna pravica je trenutno predvidena v domači zakonodaji večine držav članic. Takšni zakoni, kjer obstajajo, imajo nekatere razlike, še posebej glede del, ki jih zajema, upravičencev do nadomestil, uporabljene stopnje, transakcij, za katere velja plačevanje nadomestila, in osnove, na kateri so te izračunane. Uporaba oziroma neuporaba takšne pravice pomembno vpliva na konkurenčno okolje

znotraj notranjega trga, kajti obstoj oziroma neobstoj obveznosti plačila na podlagi sledne pravice je element, ki ga mora upoštevati vsak posameznik, ki želi prodati umetniško delo. Ta pravica je torej dejavnik, ki pripomore k izkrivljanju konkurence, pa tudi k preusmeritvi trgovanja znotraj Skupnosti.

(10) Takšne neskladnosti glede obstoja sledne pravice in njene uporabe s strani držav članic neposredno vplivajo na pravilno delovanje notranjega trga z umetninami, kot ga ureja člen 14 Pogodbe. V takšni situaciji je člen 95 Pogodbe ustrezna pravna podlaga."

5 V uvodnih izjavah od 13 do 16 iste direktive je navedeno:

„(13) Obstoječe razlike med zakoni je treba odstraniti, kadar izkrivljajo delovanje notranjega trga, pojav katerih koli novih razlik te vrste pa je treba preprečiti. Razlik, ki po pričakovanjih ne morejo vplivati na delovanje notranjega trga, ni treba odstraniti oziroma preprečiti.

(14) Predpogoj za pravilno delovanje notranjega trga je obstoj neizkrivljenih pogojev konkurence. Obstoj razlik med nacionalnimi določbami glede sledne pravice izkrivlja konkurenco in preusmerja trgovanje znotraj Skupnosti ter vodi k neenaki obravnavi umetnikov glede na to, kje se prodajo njihova dela. Obravnavano vprašanje ima torej transnacionalne vidike, ki jih ukrepi držav članic ne morejo zadovoljivo urejati. Odsotnost delovanja Skupnosti bi

nasprotovalo zahtevi Pogodbe po odpravi izkrivljanja konkurence in neenakega obravnavanja.

(15) Glede na obseg razhajanj med nacionalnimi določbami je treba torej nujno sprejeti usklajevalne ukrepe za urejanje neskladnosti med zakoni držav članic na področjih, kjer lahko takšne neskladnosti povzročijo ali ohranjajo izkrivljene pogoje konkurence. Ni pa nujno uskladiti vsake določbe zakonov držav članic o sledni pravici, za to, da ohranimo kar največ prostora za nacionalno odločanje, pa je dovolj omejiti izvajanje usklajevanja na tiste domače določbe, ki najbolj neposredno vplivajo na delovanje notranjega trga.

(16) Ta direktiva torej v celoti ustreza načelom subsidiarnosti in sorazmernosti, ki so zapisana v členu 5 Pogodbe."

6 V uvodni izjavi 27 Direktive 2001/84 je navedeno:

„Treba je podrobno opredeliti osebe, upravičene do nadomestil, z ustreznim upoštevanjem načela subsidiarnosti. S to direktivo ni primerno ukrepati v zvezi s pravom o dedovanju držav članic. Vendar pa je treba pravnim naslednikom avtorja omogočiti, da imajo polno korist od sledne pravice po njegovi smrti vsaj po preteku zgoraj omenjenega prehodnega obdobja."

7 Člen 1 navedene direktive z naslovom „Predmet sledne pravice“ v odstavku 1 določa:

„Države članice v korist avtorja izvirnega dela predvidijo, da se sledna pravica opredeli kot neodtujljiva pravica, ki se ji ne da odpovedati niti vnaprej, do nadomestila, ki temelji na prodajni ceni ob vsaki nadaljnji odsvojitvi dela, ki sledi prvi odsvojitvi dela s strani avtorja.“

8 Člen 6 te direktive z naslovom „Upravičenci do nadomestil“ v odstavku 1 določa:

„Nadomestilo iz člena 1 se izplača avtorju dela in s pridržkom iz člena 8(2) po njegovi smrti njegovim pravnim naslednikom.“

9 Člen 8 te direktive z naslovom „Trajanje varstva sledne pravice“ v odstavkih od 1 do 3 določa:

„1. Trajanje varstva sledne pravice ustreza roku, določenemu v členu 1 [Direktive Sveta 93/98/EGS z dne 29. oktobra 1993 o uskladitvi trajanja varstva avtorske pravice in določenih sorodnih pravic (UL L 290, str. 9), v skladu s katero pravice avtorja književnega ali umetniškega dela v smislu člena 2 Bernske konvencije trajajo za avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti].

2. Z odstopanjem od odstavka 1 se od držav članic, ki ne uporabijo sledne pravice do (datum začetka veljavnosti iz člena 13), za obdobje najpozneje do 1. januarja 2010 ne zahteva uporaba sledne pravice v korist pravnih naslednikov umetnika po njegovi smrti.

3. Država članica, ki uporabi odstavek 2, ima lahko na voljo še dve leti, če je to potrebno za to, da se omogoči gospodarskim subjektom v tej državi članici, da se postopoma prilagodijo sistemu sledne pravice, medtem ko ohranijo svojo sposobnost ekonomskega preživetja, preden se od nje zahteva uporaba sledne pravice v korist pravnih naslednikov umetnika po njegovi smrti. […]“

10 Člen 12 Direktive 2001/84 z naslovom „Izvajanje“ v odstavku 1, prvi pododstavek, določa:

„Države članice sprejmejo zakone in druge predpise potrebne za uskladitev s to direktivo, do 1. januarja 2006. O tem takoj obvestijo Komisijo.“

Nacionalno pravo

11 Z zakonom št. 2006–961 z dne 1. avgusta 2006 o avtorski in sorodnih pravicah v informacijski družbi (JORF z dne 3. avgusta 2006, str. 11529), s katerim je bila v francosko

nacionalno pravo prenesena Direktiva št. 2001/84, je bil spremenjen člen L. 122-8 zakonika o intelektualni lastnini (v nadaljevanju: ZIL), katerega prvi odstavek določa:

„Avtorji izvirnih umetniških grafičnih ali likovnih del, ki so državljani držav članic Evropskih skupnosti ali države podpisnice Sporazuma o evropskem gospodarskem prostoru, imajo sledno pravico, ki je neodtujljiva pravica do udeležbe pri dobičku od kakršne koli prodaje umetniškega dela, ki sledi prvi odsvojitvi dela s strani avtorja ali njegovih pravnih naslednikov, če se prodajalec, kupec ali posrednik ukvarja s trženjem umetnin […]“

12 Člen L. 123-7 ZIL, ki med prenosom Direktive 2001/84 ni bil spremenjen, določa:

„Po smrti avtorja dela sledna pravica iz člena L. 122-8 pripade njegovim dedičem in za užitek iz člena L. 123-6 njegovemu zakoncu, pri čemer so za tekoče koledarsko leto in za 70 let po tem izključeni vsi volilojemniki in drugi pravni nasledniki.“

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

13 Slikar Salvador Dalí je umrl 23. januarja 1989 v Figuerasu (Španija), preživelo pa ga je pet zakonitih dedičev. Z oporoko z dne 20. septembra 1982 je špansko državo dolo-

čil za univerzalnega volilojemnika – v smislu francoskega dednega prava – njegovih pravic intelektualne lastnine. Te pravice upravlja Fundación Gala-Salvador Dalí, ustanova španskega prava, ustanovljena leta 1983 na slikarjevo pobudo in pod njegovim nadzorom.

14 Fundación Gala-Salvador Dalí je leta 1997 VEGAP, družbi španskega prava, dala po vsem svetu veljavno izključno pooblastilo za kolektivno upravljanje in za izvajanje avtorskih pravic za dela Salvadorja Dalíja.

15 Družba VEGAP je poleg tega pogodbeno vezana na družbo te vrste v Franciji, družbo ADAGP, ki je odgovorna za upravljanje avtorskih pravic Salvadorja Dalíja na francoskem ozemlju.

16 Po letu 1997 je družba ADAGP zaračunavala nadomestila za izkoriščanje del Salvadorja Dalíja, ki so bila prek družbe VEGAP izplačana ustanovi Fundación Gala-Salvador Dalí, razen sledne pravice. Na podlagi določb člena L. 123-7 ZIL, s katerimi je sledna pravica pridržana le v korist dedičev, ne pa tudi volilojemnikov in drugih pravnih naslednikov, je namreč družba ADAGP neposredno nakazala zneske iz naslova sledne pravice dedičem Salvadorja Dalíja.

17 Ker sta Fundación Gala-Salvador Dalí in družba VEGAP menili, da bi morala biti v skladu z oporoko Salvadorja Dalíja in španskega prava nadomestila iz naslova sledne pravice v primeru prodaje del umetnika na dražbi na francoskem ozemlju izplačana njima, sta 28. decembra 2005 zoper družbo ADAGP pri tribunal de grande instance de Paris vložili tožbo na plačilo teh nadomestil, družba ADAGP pa je predlagala, naj se dediče pozove, da vstopijo v pravdo, zato da bi se izrečena sodba nanašala tudi nanje.

18 V teh okoliščinah je tribunal de grande instance de Paris prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ti vprašanji:

„1. Ali lahko [Francoska republika] po sprejetju Direktive [2001/84] z dne 27. septembra 2001 ohrani sledno pravico, ki velja le za dediče, ne pa za volilojemnike ali druge pravne naslednike?

2. Ali prehodne določbe člena 8(2) in (3) Direktive [2001/84 Francoski republiki] dopuščajo odstopajočo ureditev?“

Vprašanji za predhodno odločanje

Dopustnost predloga za sprejetje predhodne odločbe

19 Španska vlada in tožeči stranki v postopku v glavni stvari v pisnih stališčih izpodbijajo dopustnost predloga za sprejetje predhodne odločbe.

20 V zvezi s tem trdijo, da se ob upoštevanju dejanskega stanja spora o glavni stvari pravni nasledniki avtorja dela v smislu člena 6(1) Direktive 2001/84 ne določijo na

podlagi francoskega prava, temveč izključno na podlagi španskega dednega prava, saj je slikar Salvador Dalí, španski državljan, umrl v Figuerasu v Španiji, kjer je imel stalno prebivališče. Zato vprašanje skladnosti člena L. 123-7 ZIL z Direktivo 2001/84 ni pomembno za rešitev spora o glavni stvari, ki ga je treba rešiti zgolj ob upoštevanju španskega prava.

21 Vendar Sodišče ni pristojno, da bi se v okviru odločanja o predlogu za sprejetje predhodne odločbe izreklo o razlagi nacionalnih določb, zlasti tistih, ki spadajo na področje mednarodnega zasebnega prava, niti da bi presojalo o tem, ali jih predložitveno sodišče pravilno razlaga. Sodišče mora namreč v okviru delitve pristojnosti med njim in nacionalnimi sodišči upoštevati tak dejanski in pravni okvir, v kakršnega se uvrščajo vprašanja za predhodno odločanje in kot je opredeljen v predložitveni odločbi (glej v tem smislu sodbo z dne 14. februarja 2008 v zadevi Dynamic Medien, C-244/06, ZOdl., str. I-505, točka 19 in navedena sodna praksa).

22 Iz predloga za sprejetje predhodne odločbe pa je razvidno, da temelji na predpostavki, da se za spor o glavni stvari uporablja francosko pravo, med drugim člen L. 123-7 ZIL. Ker se predložitveno sodišče sprašuje o razlagi členov 6(1) in 8(2) in (3) Direktive 2001/84 za presojo skladnosti člena L. 123-7 s tema členoma, se predlog za sprejetje predhodne odločbe ne zdi očitno nepomemben za rešitev spora o glavni stvari.

23 Glede na navedeno je treba predlog za sprejetje predhodne odločbe razglasiti za dopusten.

Vsebinska presoja

Prvo vprašanje

24 Predložitveno sodišče s prvim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 6(1) Direktive 2001/84 razlagati tako, da nasprotuje določbi nacionalnega prava, kot je člen L. 123-7 ZIL, ki podeljuje sledno pravico le zakonitim dedičem umetnika, ne pa tudi oporočnim volilojemnikom.

25 Za uvod je treba opozoriti, da se mora v skladu z ustaljeno sodno prakso pri razlagi določbe prava Skupnosti upoštevati ne le njeno besedilo, ampak tudi sobesedilo in cilje, ki jih uresničuje ureditev, katere del je (glej sodbe z dne 17. novembra 1983 v zadevi Merck, 292/82, Recueil, str. 3781, točka 12; z dne 14. oktobra 1999 v zadevi Adidas, C-223/98, Recueil, str. I-7081, točka 23; z dne 7. junija 2005 v zadevi VEMW in drugi, C-17/03, ZOdl., str. I-4983, točka 41, in z dne 10. septembra 2009 v zadevi Eschig, C-199/08, ZOdl., str. I-8295, točka 38).

26 V zvezi s tem je treba najprej poudariti, da v besedilu Direktive 2001/84 ni nobene navedbe v zvezi s pojmom „pravni nasledniki“ avtorja dela v njenem členu 6(1). Ker ni nikakršne izrecne opredelitve tega pojma, je treba preučiti cilje, ki so vodili do sprejetja Direktive 2001/84.

27 V zvezi s tem je treba opozoriti, da se je s sprejetjem Direktive 2001/84 sledilo dvema ciljema, in sicer, prvič, kot je razvidno iz njenih uvodnih izjav 3 in 4, zagotoviti, da

imajo avtorji grafičnih in likovnih umetniških del korist od ekonomske uspešnosti svojih izvirnih umetniških del. Drugič, gre za to, kot je pojasnjeno v uvodnih izjavah 9 in 10 te direktive, da se konča izkrivljanje konkurence na trgu umetnin, saj lahko plačilo iz naslova sledne pravice v nekaterih državah članicah vodi do prenosa prodaje umetniških del v države članice, v kateri se ta ne plača.

28 Namen prvega cilja je zagotoviti umetnikom določeno stopnjo nadomestila. Zato je sledna pravica opredeljena kot neodtujljiva in se ji v skladu s členom 1(1) Direktive 2001/84 ni mogoče vnaprej odpovedati.

29 Uresničitev prvega cilja pa nikakor ni ogrožena s tem, da sledna pravica po smrti umetnika preide na nekatere kategorije pravnih subjektov, na druge pa ne, saj je prehod glede na ta cilj podrejen.

30 V zvezi z drugim ciljem je bilo treba določiti uskladitev v zvezi z umetniškimi deli in prodajami, na katere vpliva sledna pravica, ter v zvezi z osnovo za izračun sledne pravice in stopnjo, po kateri se obračuna. Kot je namreč jasno razvidno iz uvodne izjave 9 Direktive 2001/84, je zakonodajalec Unije želel odpraviti položaje, v katerih bi bile prodaje umetniških del zgoščene v državah članicah, v katerih se sledna pravica ne uporablja ali pa se obračuna po nižji stopnji od tiste, ki velja v drugih državah članicah, in to v škodo dražbenih hiš ali prodajalcev umetnin, ki imajo sedež ali prebivajo na ozemlju teh drugih držav članic.

31 Z drugim ciljem je pojasnjena izbira pravnega temelja, na podlagi katerega je bila sprejeta Direktiva 2001/84, in sicer člen 95 ES. Navedena izbira potrjuje, da je bilo to sprejetje del približevanja zakonov in drugih predpisov držav članic, katerih cilj je ustanovitev in delovanje notranjega trga. Zato kot je razvidno tudi iz uvodnih izjav 13 in 15 te direktive, ni treba odpraviti razlik med nacionalnimi zakonodajami, ki ne morejo vplivati na delovanje notranjega trga, za to, da se ohrani kar največ prostora za nacionalno odločanje, pa je dovolj omejiti izvajanje usklajevanja na tiste domače določbe, ki najbolj neposredno vplivajo na delovanje notranjega trga.

32 To analizo potrjuje uvodna izjava 27 Direktive 2001/84, iz katere je razvidno, da čeprav je zakonodajalec Unije želel, da imajo pravni nasledniki avtorja polno korist od sledne pravice po njegovi smrti, pa v skladu z načelom subsidiarnosti ni ocenil, da je z navedeno direktivo primerno ukrepati na področju dednega prava držav članic, s čimer je vsaki od njih prepustil skrb za opredelitev kategorij oseb, ki se jih lahko po njihovem nacionalnem pravu šteje za pravne naslednike.

33 Iz navedenega izhaja, da lahko države članice ob upoštevanju ciljev Direktive 2001/84 same opravijo zakonodajno izbiro za določitev kategorij oseb, ki so lahko upravičene do sledne pravice po smrti avtorja umetniškega dela.

34 Zato nič v Direktivi 2001/84 ne omogoča, da bi šteli, da je zakonodajalec Unije želel izključiti uporabo pravil, ki urejajo uskladitev med različnimi nacionalnimi pravi na področju dedovanja, zlasti tistih, ki spadajo na področje mednarodnega zasebnega prava, katerih namen je urejanje kolizije zakonov, kot je ta iz spora o glavni stvari.

35 Torej je naloga predložitvenega sodišča, da za namene uporabe nacionalnega predpisa, s katerim je prenesen člen 6(1) Direktive 2001/84, ustrezno upošteva vsa zadevna pravila, katerih namen je rešitev kolizije zakonov na področju prenosa sledne pravice z dedovanjem.

36 V teh okoliščinah je treba na prvo vprašanje odgovoriti, da je treba člen 6(1) Direktive 2001/84 razlagati tako, da ne nasprotuje določbi nacionalnega prava, kot je ta iz zadeve v glavni stvari, ki podeljuje sledno pravico le zakonitim dedičem umetnika, ne pa tudi oporočnim volilojemnikom. Ob tem je naloga predložitvenega sodišča, da za namene uporabe nacionalnega predpisa, s katerim je prenesen navedeni člen 6(1), ustrezno upošteva vsa zadevna pravila, katerih namen je rešitev kolizije zakonov na področju prenosa sledne pravice z dedovanjem.

Drugo vprašanje

37 Drugo vprašanje, ki ga je postavilo predložitveno sodišče, se nanaša na vprašanje, ali je treba določbe o izjemah iz člena 8(2) in (3) Direktive 2001/84 razlagati tako, da začasno dopuščajo ohranitev zadevne določbe ZIL.

38 Vendar glede na odgovor na prvo vprašanje za predhodno odločanje na drugo vprašanje ni treba odgovoriti.

Stroški

39 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (tretji senat) razsodilo:

Člen 6(1) Direktive 2001/84/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. septembra 2001 o sledni pravici v korist avtorja izvirnega umetniškega dela je treba razlagati tako, da ne nasprotuje določbi nacionalnega prava, kot je ta iz zadeve v glavni stvari, ki podeljuje sledno pravico le zakonitim dedičem umetnika, ne pa tudi oporočnim volilojemnikom. Ob tem je naloga predložitvenega sodišča, da za namene uporabe nacionalnega predpisa, s katerim je prenesen navedeni člen 6(1), ustrezno upošteva vsa zadevna pravila, katerih namen je rešitev kolizije zakonov na področju prenosa sledne pravice z dedovanjem.

Podpisi